

19.Соколов А.С. Современные тенденции слияний и поглощений в аэрокосмической отрасли мирового хозяйства : автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.14 / Соколов Андрей Сергеевич; СПбГУЭФ. – Санкт-Петербург, 2003. – 21 с.

20.Иванов С. США: господство на мировом рынке оружия [Электронный ресурс] / С. Иванов. – Режим доступа: <http://pentagonus.ru/publ/19-1-0-17>

21.Згурець С. Крила України / С. Згурець // Український журнал. – № 9. – 2011. – С. 20-22.

УДК 33.1 (075.8)

**Кулішов В.В.,
д.пед.н., професор кафедри міжнародної економіки
заслужений працівник освіти України
Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»**

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Сьогодні процеси глобалізації у світовій економіці сприймаються й оцінюються по-різному. Диференційовано до них відносяться не тільки окремі вчені, фахівці й експерти, але й мешканці різних країн. Глобалізаційні процеси найчастіше сприймаються у розвинених країнах і викликають серйозні побоювання у світі, що розвивається. Це пов'язано з тим, що переваги глобалізації розподіляються нерівномірно. Тому, одним з основних питань, яке викликає найбільші дискусії, є визначення того, хто виявляється у вигаді від глобалізації. Сучасні глобалізаційні процеси розгортаються, насамперед, між промислово-розвиненими країнами і лише в другу чергу охоплюють країни, що розвиваються. Глобалізація зміцнює позиції першої групи країн, дає їм додаткові переваги. У той же час, розгортання процесів глобалізації у рамках сучасного міжнародного поділу праці може заморозити нинішнє положення менш розвинених країн так званої «світової периферії», що стають скоріше об'єктами, ніж суб'єктами глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен виникнення глобалізації, її процеси, вплив на ту чи іншу сферу діяльності соціуму досліджують як іноземні, так і вітчизняні науковці, серед яких О. Білорус [2; 3], Б. Одягайло [7], С. Сонько [8], Т. Кальченко [4], З. Бзежинський [1], П. Мазурок [6], В. Кулішов [5] та інші. Більшість сучасних досліджень спрямована на вивчення похідних результатів процесу глобалізації, а підґрунтя, причини, проблеми та наслідки глобалізації поки що висвітлюються недостатньо, тому актуальними є дослідження проблеми економіки у глобальному середовищі.

Постановка завдання. Метою представленої статті є дослідження сутності та проявів проблеми глобалізації, обумовлених нею напрямків розвитку світової економіки, а також визначення альтернативних теоретичних концепцій глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ступінь позитивного впливу глобалізаційних процесів на економіку окремих країн залежить від місця, що вони займають у світовій економіці. Фактично, основну частину переваг одержують багаті країни. Несправедливий розподіл благ від глобалізації породжує загрозу конфліктів на регіональному, національному й інтернаціональному рівнях. Відбувається не конвергенція вирівнювання доходів, а скоріше їх поляризація. У процесі глобалізації країни, які швидко розвиваються, входять у коло багатих держав, а бідні країни усе більше відстають від них. Замість того, щоб знижувати, послабляти прояви нерівності, інтеграція національних економік у світову систему, навпаки, підсилює їх і робить у багатьох відношеннях більш гострими. Глобалізація приводить до поглиблення неоднорідності, до виникнення нової моделі світу – світу 20:80, суспільства однієї п'ятої. 80% усіх ресурсів контролює так званий «золотий мільярд», що охоплює лише п'яту частину населення планети (у тому числі, США і країни Західної Європи – 70% світових ресурсів). Процвітаючі 20% країн розпоряджаються 84,7% світового ВВП, на їхніх громадян припадає 84,2% світової торгівлі і 85,5% заощаджень на внутрішніх рахунках [3]. З 1960 року розрив між найбагатшими і найбіднішими країнами більш ніж подвоївся, що статистично підтверджує неспроможність будь-яких обіцянок справедливості у наданні допомоги країнам, що розвиваються. Розвинені країни, використовуючи відкритість і глобалізацію у своїх інтересах, прагнуть закріпити існуючий статус-кво. Великі побоювання викликає бажання США підсилити однополярність світу. Не дивно, що в арабському світі, наприклад, глобалізація асоціюється з «американізацією» світової системи, «новим колоніалізмом». Взаємозалежність, властива світовому розвитку на початку й у середині ХХ століття, змінюється однобічною залежністю «третього світу» від «першого» [6].

З огляду на нерівномірність розподілу переваг глобалізації, безумовно, і негативні наслідки глобалізаційних процесів у конкретній країні істотно будуть залежати від місця, що ця країна займає у

світовій економіці. У зв'язку з цим, виділимо три групи загроз, небезпек, потенційних проблем, що виникають на сучасному етапі розвитку інтернаціоналізації господарської діяльності, у залежності від того, на які країни вони можуть поширитися. Насамперед, виділимо існуючі для всіх країн небезпеки глобалізації, що потім потенційно можуть виникнути в менш розвинених. В умовах глобалізації можливий прояв руйнівного впливу відцентрових сил, пов'язаних з цим процесом, що може привести до розриву традиційних зв'язків усередині країни, деградації неконкурентоспроможних виробництв, загостренню соціальних проблем, агресивному проникненню далеких даному суспільству ідей, цінностей, моделей поведінки. Назвемо основні проблеми, які потенційно здатні викликати негативні наслідки від глобалізаційних процесів в усіх країнах:

– нерівномірність розподілу переваг від глобалізації в розрізі окремих галузей національної економіки;

– можливість деіндустріалізації національних економік;

– можливість переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів в інші руки, у тому числі до більш сильних держав, ТНК чи міжнародних організацій;

– можливість дестабілізації фінансової сфери, потенційна регіональна чи глобальна нестабільність через взаємозалежність національних економік на світовому рівні. Локальні економічні коливання та кризи в одній країні можуть мати регіональні чи навіть глобальні наслідки [5].

Найбільш негативні наслідки глобалізації можуть відчувати на собі менш розвинені країни, що відносяться до так званої «світової периферії». Основна маса з них, беручи участь в інтернаціоналізації як постачальники сировини і виробники трудомісткої продукції (а деякі з них – постачальники деталей і вузлів для сучасної складної техніки), виявляються у всебічній залежності від передових держав і мають доходи, по-перше, менші, по-друге, дуже нестабільні, залежні від кон'юнктури світових ринків [2].

Глобалізація для таких країн породжує низку додаткових проблем:

– збільшення технологічного відставання від розвинених країн;

– зростання соціально-економічного розшарування, маргіналізацію (тобто, руйнування державного суспільства, що представляє собою процес розпаду соціальних груп, розриви традиційних зв'язків між людьми, втрату індивідами об'єктивної приналежності до тієї чи іншої спільності, почуття причетності до визначеної професійної чи етнічної групи;

– зuboжіння основної маси населення;

– посилення залежності менш розвинених країн від функціонування світогосподарської системи;

– обмеження ТНК здатності держав проводити національно орієнтовану економічну політику;

– зростання зовнішнього боргу, насамперед міжнародним фінансовим організаціям, що перешкоджає подальшому прогресу.

Як уже зазначалося, найбільший вигаш від участі у глобалізації мають промислово-розвинені країни, що одержують можливість знижувати витрати виробництва і зосереджуватися на випуску найбільш дохідної наукомісткої продукції, перекидати трудомістки і технологічно брудні виробництва в країни, що розвиваються. Але і промислово розвинені країни можуть постраждати від процесів глобалізації, які, якщо їх не регулювати, збільшать безробіття, підсилять нестабільність фінансових ринків і т. і.

У якості найбільш обговорюваних соціально-політичних проблем, що потенційно мають місце у розвинених країнах у зв'язку з процесами глобалізації, можна назвати наступні:

1. Зростання безробіття в результаті:

- впровадження нових технологій, що призводить до скорочення робочих місць у промисловості, підсилює соціальну напруженість;

- зміни структури виробництва і переміщення масового випуску трудомістких видів товарів у країни, що розвиваються, що вдаряє по традиційних галузях цих країн, викликаючи там закриття багатьох виробництв;

- мобільності робочої сили;

2. ТНК нерідко ставлять власні інтереси вище державних, у результаті чого роль національних держав слабшає і частина функцій переходить до різних наддержавних організацій і об'єднань.

Істотною проблемою є те, що нерівномірність розподілу переваг від глобалізації спостерігається не тільки по окремих країнах, але й у розрізі окремих галузей. Галузі, що одержують вигоди від зовнішньої торгівлі, і галузі, пов'язані з експортом, відчувають більший приплив капіталу і кваліфікованої робочої сили в порівнянні з рядом галузей, які значно програють від глобалізаційних процесів, утрачаючи свої конкурентні переваги через зростання відкритості ринку. Такі галузі змушені докладати додаткових зусиль, щоб пристосуватися до господарських умов, що змінюються не на їхню користь, у них спостерігається відтік капіталів, скорочення робочих місць. Люди втрачають роботу, змушені шукати нові робочі місця, часом потрібна їхня перекваліфікація, а все це викликає великі соціальні витрати, причому в короткий термін. У підсумку, відбудеться перерозподіл робочої сили при великих соціальних витратах.

Як загрозу, багато хто називає деіндустріалізацію економіки, оскільки глобалізаційні процеси асоціюються зі зниженням зайнятості в обробних галузях як у Європі, так і в США. Деіндустріалізація є причиною виникнення депресивних регіонів і підсилює соціальне розшарування суспільства. Дійсно,

частка обробних галузей в економіці промислово розвинених країн різко знижується, але треба відзначити, що це зниження перекривається швидким ростом питомої ваги сфери послуг, включаючи фінансовий сектор. Деіндустріалізація – це нормальне явище, породжуване технологічним прогресом і економічним розвитком, і не є наслідком глобалізації, хоча і протікає паралельно з ним.

Серйозним негативним наслідком глобалізації може бути перехід контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів в інші руки, у тому числі до найбільш сильних держав, багатонаціональних чи глобальних корпорацій і міжнародних організацій. У силу цього, деякі вбачають у глобалізації спробу підризу національного суверенітету. Сучасний корпоративний капітал фактично контролює політичне життя сучасних розвинутих країн. Національно-державні утворення втрачають роль активних агентів життя і світового співтовариства. Переважає думка, що інтеграційні процеси в економіці, глобалізація фінансового ринку ведуть до «стирання» державних кордонів, до ослаблення державного суверенітету у фінансовій сфері [1].

Зростаюча глобальна інтеграція ринків капіталу загрожує економічній політиці окремих країн, тому що іноземний капітал у вигляді прямих чи портфельних інвестицій таїть у собі явну загрозу для національної економіки у зв'язку зі здатністю зникати з країни настільки ж швидко, як і з'являтися [4].

Однією з найбільших загроз глобалізаційних процесів багато експертів називають зростання безробіття. Приводяться часом дуже песимістичні оцінки і прогнози. Як зразок таких прогнозів, можна привести висловлювання з відомої на Заході книги, написаної редакторами щотижневого журналу «Шпігель» Г.-П. Мартіном і Х. Шуманном «Пастка глобалізації: атака на процвітання і демократію». Прогнозується, що для функціонування світової економіки у цьому сторіччі буде досить 20% населення. Більше робочої сили не буде потрібно. П'ятої частини всіх, хто шукає роботу вистачить для виробництва товарів першої необхідності і надання всіх дорогих послуг, які світове співтовариство зможе собі дозволити. Ці 20%, у будь-якій країні братимуть участь у житті суспільства, будуть достатньо заробляти і споживати. До них, мабуть, можна додати ще приблизно 1% тих, хто, наприклад, успадкує великі гроші. У тих же 80%, що залишаться не при справах, будуть колосальні проблеми, тобто назриває економічне і соціальне потрясіння нечуваних розмірів [7].

Як загрозу можна відзначити, зокрема, потенційне зростання безробіття в результаті перекладання компаніями країн з високою вартістю робочої сили частини своїх виробничих потужностей у країни з низькою оплатою праці. Експорт робочих місць може виявитися небажаним для економіки ряду держав. Але найчастіше в подібних умовах компанії розвинених країн припиняють випуск збиткової продукції і переходять до виробництва товарів, що вимагають використання висококваліфікованого персоналу. Відбувається перерозподіл робочої сили. У результаті робітники з більш низькою кваліфікацією залишаються незапитуваними, у їхньому середовищі зростає безробіття, їхні доходи падають. А як на негативний наслідок глобалізації вказується на помітне збільшення розриву в рівнях заробітної плати кваліфікованих і менш кваліфікованих працівників.

Наступну загрозу пов'язують з мобільністю робочої сили. Масова міграція населення, що приймає глобальний характер, перетворюється у серйозне джерело загострення соціально-економічного становища у світі. Дестабілізуючими факторами є нові форми зайнятості (індивідуалізація умов найму, тимчасові контракти) і глобалізація ринку робочої сили. Приплив дешевої робочої сили ззовні загострив конкуренцію на ринку праці розвинених країн, що привело до ускладнення міжнародних відносин і росту націоналізму в цих країнах. Негативні наслідки переміщення робочої сили вже давно визнаються як потенційна небезпека, а сьогодні в багатьох країнах вона вважається цілком реальною. Тому майже всі держави ввели ті чи інші форми контролю над вільним переміщенням робочої сили. Однак, слід зазначити, що найбільш підготовлена робоча сила, що являє високу цінність, відрізняється більшою мобільністю і здатна ефективно відшукати свою ринкову нішу. В умовах глобалізації всі країни спробують залучити талановитих фахівців і кваліфікованих працівників, охоче надавши їм візи і впустивши на свій ринок. Виникнення переливу робочої сили приведе до глобального підвищення продуктивності, оскільки буде досягнутий оптимум у розподілі трудових ресурсів [8].

Однією з проблем глобалізації є потенційна глобальна нестабільність через взаємозалежність національних економік на світовому рівні. У результаті локальні економічні кризи можуть мати регіональні чи навіть глобальні наслідки. Така можливість носить не тільки теоретичний характер, а є цілком реальною, що підтверджує фінансова криза в Азії, яка почалася влітку 1997 року в Таїланді і особливо – світова фінансово-економічна криза, що розпочалася восени 2008 року та продовжується до сьогодні.

Негативні аспекти глобалізації пов'язують з потенційними конфліктами, імовірність яких не виключена, хоча їх можна пом'якшити шляхом розвитку глобального співробітництва на основі угод політичного характеру або створення нових міжнародних інституцій.

Висновки з даного дослідження. Отже, у кінцевому рахунку що глобалізація несе країнам – загрозу чи нові можливості? Однозначно відповісти на це питання практично неможливо, адже баланс позитивних і негативних наслідків постійно змінюється. Однак, реальність полягає у тому, що глобалізація представляє об'єктивне і зовсім неминуче явище сучасності, яке можна пригальмувати засобами економічної політики (що і відбувається у ряді випадків), але її не можна зупинити або «скасувати», тому що це імперативна вимога сучасного суспільства і науково-технічного прогресу.

Процес глобалізації, найбільш активний в останні два десятиліття, приховує у собі чимало неясностей і протиріч, стає предметом гострих дискусій в академічних і ділових колах.

Література

1. Бзежинський З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геополитические императивы / З. Бзежинський. – М. : Международные отношения, 1999. – 256 с.
2. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму : монографія / О.Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2003. – 360с.
3. Білорус О. Новий тоталітаризм глобальних корпорацій – зростаюча загроза безпеці розвитку у ХХ столітті / О. Білорус // Економічний часопис ХХІ. – 2004. – № 9. – С. 3-7.
4. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень : монографія / Т.В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2006. – 248 с.
5. Кулішов В.В. Мікро-макроекономіка : підручник / В.В. Кулішов. – Львів: Магнолія 2006, 2008. – 468 с.
6. Мазурок П.П. Глобальна економіка : навчальний посібник / П.П. Мазурок, Б.М. Одягайло, В.В. Кулішов. – Львів: Магнолія 2006, 2011. – 208 с.
7. Одягайло Б.М. Економіка: транзитивність від найпростішої до глобальної : монографія / Б.М. Одягайло. – Дн-ск: Пороги, 2003. – 313 с.
8. Сонько С.П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми : монографія / С.П. Сонько. – К. : Ніка - Центр, 2003. – 287 с.

УДК 621.311

Дзядикевич Ю.В.,
д.т.н., професор кафедри інженерного менеджменту,
Гевко Б.Р.
Тернопільський національний економічний університет

НАПРЯМИ ЕКОНОМІЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ В МІСЦЯХ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) України посідає третє місце після металургійної та хімічної промисловості за обсягами споживання енергоносіїв.

До чинників, які суттєво вплинули на ситуацію, що склалася на сьогоднішній день в ЖКГ, можна віднести [1; 2]:

- загальнодержавна економічна криза;
- низька платоспроможність промислових підприємств і населення;
- недосконале законодавство України, що зводить нанівець економічні стимули впровадження заходів із підвищення енергоефективності та енергозбереження;
- затримки з оплатою спожитих енергоносіїв і списання енергетичних боргів;
- недосконалість існуючої в Україні системи тарифів і розрахунків населення за спожиту енергію.

Мета енергоресурсо-ощадної політики в житлово-комунальному господарстві – це скорочення витрат на утримання та експлуатацію житла і, відповідно, пом'якшення для населення процесу реформування системи оплати житла й комунальних послуг під час переходу галузі на режим безбиткового функціонування.

Економія витрат енергоресурсів може бути досягнута внаслідок підвищення потенціалу енергозбереження щодо споживання електричної енергії. Оскільки відомо [2], що за оцінками як вітчизняних, так і зарубіжних експертів, потенціал економії електроенергії в будинках і спорудах складає від 30 до 40 %.

Однак на сьогоднішній день відсутня зацікавленість як ЖЕКів, так і мешканців міст у економії електричної енергії, особливо в місцях загального користування (сходові площадки, освітлення перед під'їздами). Мешканці багатоквартирних будинків не проінформовані про те, що витрата електричної енергії в місцях загального користування веде до збільшення квартплати, оскільки ЖЕК нараховує мешканцям кожної квартири багатоповерхового будинку 0,57 грн за 1 кВт/год.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема економії паливно-енергетичних ресурсів висвітлена в працях Ю.Т. Розумного [3], Ю.В. Продана, Б.С. Стогнія [4], А.К. Шидловського [5], В.А. Жовтянського [6], М. Ковалко, О. Ковалко [7], І.А. Немировського [8], Л.В. Примака [9]. Водночас